

Memduh ÇELMELİ

İnsanın Varoluşu ve Arayışı

- Her insan, hayatı boyunca "Ben kimim?", "Nereden geldim?" ve "Bu dünyadaki görevim nedir?" gibi varoluşsal sorulara cevaplar arar.
- Bu soruların getirdiği arayış ve cevaplar insanın hayatına anlam katar.
- İnsan; iyilik ile kötülüğü ayırt edebilecek akıl ve iradeyle donatılan, yüklendiği emanet gereği özgürlüğü ile sorumluluğu arasında yaşayan bir varlıktır.
- O, meleklerin üstüne çıkabilecek potansiyeli ile aşağıların aşağısına düşebilecek zaafı arasında, kendi fitratını ve özünü bulmaya çalışan bir yolcudur.
- Bu tanımdan anlaşıldığı üzere insan, tesadüfen bu dünyada bulunan bir varlık değildir, varoluşunun özel bir gayesi vardır.

Yaratılış Amacı

- Kur'an'a göre, insanın yaratılış amacı: "Ben cinleri ve insanları, ancak bana kulluk etsinler diye yarattım."
- Buradaki kulluk (ubudiyet), sadece belirli ibadetleri yapmak değil; evrendeki ilahî sanatı görmek, Yaratıcı'yı tanımak ve O'nun rızasına uygun bir hayat inşa etmektir.

İnsanın Değeri

- İnsan, varlıklar içerisinde en şerefli, en saygın ve en seçkin olanıdır.
- Bu durum dinimizde eşrefimahlukat (yaratılmışların en şerefli, en değerlisi) olarak adlandırılır.
- Yüce Allah "Andolsun, biz insanoğlunu şerefli kıldık..." ayetinde bu değeri bildirmiştir.
- İnsan, yaratılıştaki eşsiz sanatta ve kendisine verilen ilahî vasıflarda gizlidir. Kur'an-ı Kerim, "Biz, gerçekten insanı en güzel bir biçimde yarattık." ayetiyle insanın ahsenitakvim yani en güzel biçimde yaratıldığını ve yeryüzündeki her şeyin onun hizmetine sunulduğunu haber verir.

İnsan ve Sorumluluk

- İnsan, yüklendiği emanet gereği özgürlüğü ile sorumluluğu arasında yaşar.
- Seçimlerinin hesabını vermekle yükümlüdür.
- Bu nedenle insan, hem bireysel hem toplumsal sorumluluklarının bilincinde olmalıdır.

1.1. İnsanın Değeri ve Sorumluluğu

Kendini Tanımak ve Allah'a Ulaşmak

- "Kendini bilen, Rabbini bilir." ilkesi, bir aynaya bakmak gibidir.
- İnsan kendi iç dünyasına derinlemesine baktığında parmak izinden göz bebeğindeki merceğe kadar her detay insanı, rastgele var olmadığı, boşuna yaratılmadığı sonucuna ulaştırır.
- Bu, insanı Allah'a (cc) götürür. Kendini tanıyan insan acıktığında, hastalandığında, üzülduğünde veya hayatın herhangi bir anında başına gelebileceklerle engel olabileceği konusunda ne kadar aciz olduğunu anlar.
- Bu acziyet, sonsuz güç sahibi olan Allah'a sığınma ihtiyacı doğurur.
- Bilgiyi edinmekten asıl maksat; Allah'a ulaşmak, O'nun yaratmadaki hikmetlerini görüp O'na hakkıyla kul olmaktır.

Akıl ve İrade

- İnsanı eşrefimahlukat makamına yükselten ve onu diğer canlılardan ayıran temel özellik akıl ve irade sahibi olmasıdır.
- Akıllı; düşünme, anlama ve kavrama gücüdür. Aynı zamanda akıl, doğruyu yanlıştan ayırt etmemizi sağlayan bir cevherdir. Kur'an, "... Hâlä aklınızı başınıza almayacak mısınız?" buyurarak insanı bu cevheri kullanmaya çağırır.
- İrade; bir şeyi yapıp yapmama konusunda kişinin kendi kendine karar verebilme ve bunu uygulama gücüdür.
- İnsana verilen bu iki özellik onu sorumlu bir varlık kılar.
- Sorumluluk akıl ve irade sahibi olmanın doğal bir sonucudur. İrade sahibi her varlık, seçimlerinin hesabını vermekle yükümlüdür.

Marifet

- İnsanın bilgi yolculuğundaki en yüksek mertebeye marifet, gerçeği bilmektir.
- Derin düşünme yoluyla bir şeyin anlaşılmasıdır.
- Sadece zihnen bilmek değil, onu tefekkür ederek kalben ve derinden hissetmektir.
- Örneğin; bir çiçeğin adını, türünü, hangi iklimde yetiştiğini ve yaprak yapısını bir kitapta öğrenmek bilmekten, o çiçeğin yapraklarına dokunarak onu hissetmek, kokusunu derin bir nefesle içine çekmek, ruhunda bıraktığı huzuru duymak ve doğadaki yerini idrak etmek ise marifet olarak tarif edilebilir.

Bilgi ve Öğrenme

- Yüce Allah, insanı, bilgiyi edinebilme ve hakikati idrak edebilme kabiliyetiyle yaratmıştır. "Allah, Âdem'e bütün varlıkların isimlerini öğretti..." ayeti, insana bahsedilen bilgi kabiliyetine işaret eder.
- Hem bireysel tekâmül hem de toplumsal refah için bilgi, vazgeçilmez bir araçtır.
- Nitekim "...Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?..." ayeti, bilmenin ve farkındalığın değerini açıkça ortaya koymaktadır.
- Bu nedenle İslam, her türlü faydalı bilgiyi üretmek ve ona ulaşmak için harcanan çabayı övmüştür. Hz. Peygamber'in; "Allah'ım! Huşu duymayan kalpten, kabul edilmeyen duadan, doymayan nefisten ve fayda vermeyen ilimden sana sığınırım..." duası, bizlere önemli bir ölçü sunar. Bu nebevi uyarı; insana ve topluma katkısı olmayan, amele dönüşmeyen ve manevi bir derinlik taşımayan bilgiden sakınmamız gerektiğini hatırlatmaktadır.

İnsan ve Özgürlük

- İnsan, irade sahibi olmasıyla seçim yapabilen özgür bir varlıktır.
- Ancak bu özgürlük, başıboş bir serbestlik değil, beraberinde ciddi bir yükümlülük getirir.
- Kur'an-ı Kerim'e göre insan, bu dünyada kendi haline bırakılmış amaçsız bir varlık değildir. Aksine evrendeki nizamın bir parçası olarak ona belirli görevler yüklenmiştir.

Emanet

- "Şüphesiz biz emaneti göklere, yere ve dağlara teklif ettik de onlar bunu yüklenmekten çekindiler, ondan korktular. Onu insan yükledi..." ayeti, insanın yeryüzünde Allah'ın (cc) halifesi olma görevine işaret eder.

Halife

- Halife; Allah'ın emir ve yasaklarının muhatabı olan üstün varlık, insandır.
- Yüce Allah, insanı halife olarak yarattığını şu ayette bildirir: "Hani, Rabbin meleklere, 'Ben yeryüzünde bir halife yaratacağım' demişti. Onlar, 'Orada bozgunculuk yapacak, kan dökcek birini mi yaratacaksın? Oysa biz sana hamdederek daima seni tesbih ve takdis ediyoruz.' demişler. Allah da, 'Ben sizin bilmediğinizi bilirim' demişti."
- Halifelik vasfına göre insandan beklenen; Allah'ın emrettiği şekilde yaşamak, kulluk vazifelerini yerine getirmek, yeryüzünü imar etmek, adaleti sağlamak ve Allah'ın koyduğu ölçülere göre dünyayı güzelleştirmektir.

İnsanın Rabbine Karşı Sorumlulukları

1. Allah'a (cc) ortak koşmamak ve yalnızca O'na kulluk etmekle görevlidir. Peygamberimiz şöyle buyuruyor: "Allah'ın kullar üzerindeki hakkı, O'na ibadet etmeleri ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmamalarıdır."
- Allah'ın verdiği nimetlerin farkında olup şükretmeli, her durumda O'nun rızasını gözeterek hareket etmeli ve Allah'ın onu her yer ve durumda gördüğünün bilincinde yaşamalıdır.

İnsanın Ailesine ve Çevresine Karşı Sorumlulukları

3. Dinimizde aile, sadece biyolojik bir birlik değil hem dünya hem ahiret saadatinin anahtarıdır. Yüce Allah, müminlere kendilerini ve ailelerini koruma görevini yükler.
- Eşler, birbirlerinin maddi ve manevi ihtiyaçlarını gidermek, sevinç ve kederlerini paylaşmak, zorluklara beraber göğüs germekle mükelleftir.
- Anne babalar, çocuklarının barınma, gıda ve giyim gibi ihtiyaçlarının yanında; onlara güzel ahlakı tavsiye etmek, dini vecibelerini öğretmek ve manevi destek sunmakla sorumludur. Çocuklar da anne babasına iyi muamele etmelidir.
- Akrabalık ilişkilerini canlı tutmak (sılayrahim) sosyal birlikteliği güçlendirir ve rızık, ömrün bereketlenmesine vesile olur.
- Toplumsal huzur; dürüstlük, güven ve yardımlaşma üzerine inşa edilir.

Halifelik ve Emanet

İnsanın Kendisine Karşı Sorumlulukları

2. Kişi, kendisine verilen beden ve ruh emanetini korumak, her ikisinin ihtiyaçlarını dengeli bir şekilde karşılamakla mükelleftir.
- Beden, Allah'ın emanetidir. Bu emanete iyi bakmak; dengeli beslenmek, kişisel temizliğine özen göstermek ve sağlıklı tehlikeye atacak durumlardan kaçınmak demektir.
- Ruhun gıdasıysa samimi bir iman, Allah'ı anmak ve O'na ibadet etmektir.

Doğaya ve Çevreye Karşı Sorumlulukları

- Yüce Allah, evrenin hassas bir denge ve ölçü üzerine yaratıldığını vurgular: "Göğü Allah yükseltti ve mizanı (dengeyi) O koydu. Sakın dengeyi bozmayın."
- İnsan, yeryüzünde halife kılınması ona sınırsız bir tahrip yetkisi değil; imar etme, yönetme ve koruma sorumluluğu yükler.
- İmar etme sorumluluğu; yeryüzünü yaşanabilir kılmak, ağaçlandırmak ve ıslah etmektir. Doğaya verilen her zarar, insana da zarar verir.
- İsrafı önlemek, suyu tasarruflı kullanmak, hayvanların yuvasını bozmamak, onlara güçlerinin üzerinde yük yüklemek gerekir.
- Peygamber Efendimiz: "Birinizin elinde bir hurma fidanı varken kıyamet kopuyor olsa bile derhâl onu diksin!" buyurmuştur.

İsraf

- Akarsu kenarında abdest alırken bile suyun tasarruflı kullanılması emredilmiştir.
- Peygamber Efendimiz, hayvanların yuvasının bozulmasını, onlara güçlerinin üzerinde yük yüklenmesini yasaklamıştır.

Verilen hadisi, kişinin sorumlulukları bağlamında değerlendiriniz:

"Allah Teala'nın koymuş olduğu sınırlara uygun yaşayanlarla bu sınırları ihlâl eden kimselerin durumu, bir gemiye binmiş, gemi içerisindeki yerleri kurayla belirlenmiş iki grup insanın durumuna benzer. Bunlardan bir kısmı geminin alt tarafında, bir kısmı da üst tarafında yolculuk etmeye hak kazanmıştır. Alt kattakiler (su ihtiyaçlarını karşılamak için) üsttekilerin yanına giderler. (Bir süre sonra), "(sudan) nasibimizi almak için (geminin altından) bir delik açsak da yukarıdakileri rahatsız etmesek." derler. Eğer yukarıda bulunanlar aşağıdakilerin isteklerini yapmalarına izin verirlerse gemidekiler hep birlikte helak olur. Fakat onlara engel olurlarsa hem onlar hem de kendileri kurtulur."

Deligin bizim tarafıta olmaması sevindirici

İlke Nedir?

- Temel düşünce, temel inanç, prensip, davranış kuralı anlamlarına gelen ilke, kişinin tavır ve davranışlarını seçmede kendisine yol gösteren kurallardır.

Neden Önemlidir?

- Hayatı için ilkeler belirlemek insana özgü bir davranıştır.
- İlkeler, davranışlardaki tutarlılığı sağlar.
- Dış dünya değişse de duruşun değişmemesi, kişinin kendine saygısını artırır ve çevresinde güvenilir bir kişi olarak tanınmasını sağlar.

İzzet ve Onur

- **İzzet:** Değer, itibar, şeref, yücelik, kuvvet ve kudret demektir.
- **Onur:** Haysiyet, öz saygı, şeref, izzetinefis anlamlarına gelir.
- Kişinin izzetli ve onurlu duruşu, başkalarına tepeden bakmaya veya kibirlenmeye yol açmamalıdır.
- Gerçek değer, Allah katındaki konumda aranır; bu bilinç mütevazı bir duruş kazandırır.
- İzzet ve onur, makamdan değil; iman, güven ve değerlerden kaynaklanır.

İlkeli İnsanın Temel Özellikleri

- Adaletli ve dürüst davranır.
- Verdiği sözleri yerine getirir.
- Sorumluluklarının farkındadır.
- Hakkı savunur, doğru olanın peşinden gider.
- Gendi çıkarlarıyla çelişse dahi hakikatten vazgeçmez.

İlkeli Yaşamak

MUSLUMAN İÇİN İLKELİ YAŞAMAK

- Sadece kurallara uymak değil, hayatın her anını ilahi bir pusulayla sıratı müstakim üzere inşa etmektir.
- Sıratı müstakim, Allah'ın (cc) gösterdiği dosdoğru yol demektir.
- Yüce Allah, "Şüphesiz Allah, benim de Rabbim, sizin de Rabbinizdir. Öyleyse O'na ibadet edin. İşte bu, doğru yoldur." 38 buyurarak bu hakikati bildirmiştir.
- Her namazda tekrarladığımız "Bizi dosdoğru yola ilet" 39 duası, bu istikamete duyulan ihtiyacın en bariz vurgusudur.

Diğer Önemli İlkeler

İffet: Yeme, içme ve bedeni hazlar konusunda aklın ve dinin belirlediği sınırdır durma erdemidir. Nefsani isteklere karşı ölçülü yaklaşır; aklını, kalbini ve dilini korur.

Çalışkanlık: Zamanı israf etmemek, bir kulluk vecibesidir. "Bir işi bitirince hemen diğerine koyul!" 41 emri, müminin hayatında ataletle yer olmadığını gösterir.

Planlı Olmak: Enerjiyi boşa harcamaz. "az da olsa devamlı olan" faydalı işlere odaklanır. Bu disiplin, terbiye edilmiş bir iradenin tecellisidir (Görsel 1.4).

Değerden: Hz. Muhammed (sav)'in Mekkeli Müşriklere Karşı Duruşu

Mekke'nin ileri gelenleri, Hz. Muhammed'in (sav) getirdiği mesajın kendi kurdukları adaletsiz düzeni sarstığını fark ederler. Önce alay ederler, sonra sosyal dışlama (boykot) uygularlar. Sonuç alamayınca pazarlık ve tehdit yoluna başvururlar. Ebu Talib'e giderak ağır bir baskı kurarlar. Hz. Muhammed (sav) amcasına: "Ey amca! Vallahi, bu işi bırakmam için güneşi sağ elime, ayı da sol elime koysalar; ben yine de bu davadan vazgeçmem. Ya Allah onu galip kılar ya da ben bu yolda ölüyorum!" (bk. İbni Hişam, "es-Sîre", 1/ 284-285)

Düşünelim

- 1 Metinde Hz. Muhammed (sav) Mekkeli müşriklerin yaptığı zorbalık karşısında nasıl bir duruş sergilemiştir?
- 2 Sizin "Dünyaları verseler vazgeçmem" dediğiniz temel ilkeniz nedir?
- 3 Duygularınız ile ilkeleriniz çatıştığında nasıl bir yol izlersiniz?
- 4 Kişinin kendi ilkeleri uğruna mücadele vermesinin özgürlükle ilişkisi nedir?

Kimdir?

- Hezarfen Necmeddin Okyay (1883-1976), Osmanlı'dan Cumhuriyet'e uzanan geleneksel Türk sanatlarının (hüsnühat, ebru, ciltçilik) günümüze aktarılmasını sağlayan müstesna bir şahsiyettir.
- Azmi, çok yönlülüğü ve hayatı boyunca öğrenme tutkusuyla herkes için güzel bir rol model olan Okyay'ın yaşamı, sanatın sadece bir uğraş değil, bir hâl ve ahlak meselesi olduğunu gösteren pek çok dersle doludur.

Hayatı ve Eğitimi

- 1883 yılında Üsküdar'da dünyaya geldi.
- Eğitimine Karagazi Mahalle Mektebi'nde başladı, Ravza-i Terakki Rüştiyesi'ni tamamladı.
- Genç yaşta hat sanatına gönül verdi, hafızlık eğitimini sabırla tamamladı.
- Çinili Camii İmamı Nuri Efendi'den ilmiye icazeti olarak "Efendi" unvanını kazandı.
- Babasının vefatının ardından, 1907-1947 yılları arasında kırk yıl boyunca Üsküdar Yeni Valide Camii'nde imamlık ve hatiplik görevini yürüttü.

Sanat'taki Ustalığı ve Çok Yönlülüğü

- Pek çok farklı alandaki uzmanlığı nedeniyle "Hezarfen" lakabıyla anılır.
- Ebru sanatına yenilikler kazandırdı. Çiçekleri doğadaki hallerine en yakın biçimde tekneye resmederek "Necmeddin Ebrusu" (çiçekli ebru) tarzını oluşturdu, "yazılı ebru" tekniklerini geliştirdi.
- Sülüs, nesih, talik ve rik'a öğrendi; özellikle talik yazıda döneminin ustası kabul edildi.
- Profesyonel düzeyde ciltçilik yaptı, yeni cilt kalıpları için maden kaplama (galvanoplasti) yöntemini öğrendi.
- Kendi is mürekkebi üretti.
- Geleneksel Türk okçuluğunda ustalık seviyesine ulaştı.

Manevi ve Kişisel Özellikleri

- Nüktedan, güçlü ve neşeli bir kişiliğe sahipti.
- Prof. Dr. Muhammed Hamidullah, onu "bakıyyetü's-sâlihîn" olarak nitelendirdi.
- Tasavvuf ve fıkıh alanlarıyla ilgilendi.
- Osmanlı Türkçesi, Arapça ve Farsça öğrendi, bu dillerde yazılmış kitapları okudu.
- "Evladım zamanın en iyi hocalarından ders gördüm ama kendim bir şey olamadım!" diyerek mütevazılığıyla örnek oldu.

Necmeddin Okyay

(1883 - 1976)

Hezarfen

Hayatından Öğrendiklerimiz

- Sanatın, bir hâl ve ahlak meselesi olduğunu gösterdi.
- Çalışkanlık, öğrenme tutkusu ve ihsan anlayışıyla örnek bir şahsiyet oldu.
- Her işinde Allah'ı hatırlayarak yaşadı.
- Geçmişin izlerini geleceğe taşıyan kültürel bir miras bıraktı.

"Okyay'ın hayatı, sanatın, ilmin, ahlakın ve vatan sevgisinin birleştiği örnek bir şahsiyettir."

Vatanseverliği ve Sanatsal Duruşu

- 1918'de İstanbul işgal altındayken bulduğu "lök boyasını", 1923'te düşman gemilerinin şehri terk ettiği günün sevinciyle hazırladığı "Gel keyfim gel" yazılı ebrusunda kullandı.
- Bu eserinde sanatsal bir milli gurur sergiledi.

İlgi Alanları ve Tutkuları

- Geleneksel Türk okçuluğuna ilgi duydu.
- 400 farklı türde gül yetiştirdi, her birinin Latince ismini ezbere bilecek kadar derin bir botanik bilgisine sahip oldu.
- Güllere olan düşkünlüğü nedeniyle "gül çapkını" olarak tanındı.
- Kendi adıyla kataloglara yazılmış gül çeşitleri bulunur.
- Misafirlerine gül hediye ettiği biliniyor.

Vefatı

- 5 Ocak 1976 tarihinde, doksan üç yaşındayken vefat etti.
- 40 yıl hizmet verdiği camiden uğurlanarak Karacaahmet Mezarlığı'na defnedildi.

İlke ve Değerleri

- Çalışkanlığı ve eğitime duyduğu sevgiyle örnek oldu.
- 1918'de İstanbul işgal altındayken büyük zorluklarla bulduğu "lök boyasını", 1923'te düşman gemilerinin şehri terk ettiği günün sevinciyle hazırladığı "Gel keyfim gel" yazılı ebrusunda kullandı.
- Tasavvuf düşüncesinin kaynağı ihsandır. Tüm hayatı boyunca Allah'ı hatırlamak ve O'nu görmek için seçtiği tüm alanlarda aynı özü muhafaza etti.

